

Landskapsarkeologerna på Kreta

En av höjdpunkterna för en arkeolog är att besöka minoernas palats Knossos på Kreta. Där kan man beskåda spår av Västerlandets äldsta civilisation. Landskapsarkeologernas Ingela och Gerhard var där.

En vinodlares kulle

När vi anländer till Knossos liknar grunderna och ruinerna vid första anblicken många andra forntida byggnadskomplex. När man hör dateringarna om 4000 år tillbaka i tiden blir det desto mer imponerande. Det finns märkliga detaljer som fresker, keramik och neråt avsmalnande kolonner. Målningarna som är kopior har fantastiska färger och figurer som delfiner och apor. De äkta kan man se i museet i Heraklion. Knossos började undersökas av en grekisk arkeolog på 1880-talet. Det var dock först när Sir Arthur Evans kom och inköpte den vinodlingskulle som då täckte området som äventyret började. Evans var intresserad av Knossos utifrån fynd av små sigill i bränd lera. Dessa fungerade som märkning vid handel över Medelhavet och var indikationer på att där funnits en handels- eller administrationsplats under antiken. Evans utgrävningar fortsatte under flera årtionden och slutfördes först på 1930-talet. Omkring 1500 olika rum lär finnas inom palatsområdet. Det var så stort och kanske så villsamtt att gå omkring i att det kan ha inspirerat till myten om labyrinten och den människoätande tjuren Minotaurus.

Sagokungen Minos

Efter utgrävningarna genomfördes en kontroversiell rekonstruktion. Den speglade Evans idéer om hur palatset ska ha dominerats av en kung eller möjligen kungaätt som fick namn efter den Minos som förekom i grekisk mytologi. Andra tolkningar finns förstås. En av dem går ut på att palatset var en helgedom för prästinnor som utförde fruktbarhetsriter. De avbildas gärna med ormar upplyftade i händerna som på den kända statyetten ormgudinnan.

Kretensiska katastrofer

Palatsområdets första byggnader dateras till ca 1900 f Kr under minoisk tid. Flera dramatiska händelser är omskrivna. Omkring 1700 f Kr lade en naturkatastrof Knossospalatset i ruiner första gången. Mest känd är den katastrof som ska ha inträffat 1628/27 f Kr när vulkanen Thera exploderade med enorma utsläpp av vulkanaska. En tsunami kan därefter ha sköljt in över norra Kreta och förstört kustnära byar och bosättningar. I samband med detta kom en slutgiltig nedgång för den minoiska kulturen. Spår av bränder har kunnat visas genom undersökningar på flera ställen på Kreta. Dock klarade sig själva Knossospalatset men efter ett par hundra år brann även detta stora palatsområde. Mykenare hade kommit till ön från grekiska fastlandet och nu kan man följa ett kulturskifte med andra stilar och uttryck inom konsten. Ett grekiskt skriftspråk Linear B efterträder det tidigare Linear A. Det äldre språket har inte kunnat tydas medan Linear B är en form av forngrekiska. Efter mykenarna följer känd historia med romare, bysantiner, araber, venetianer, turkar och invasionen av tyskar under andra världskriget. Nu invaderas ön av EU's alla fredliga turister som fraktar mängder av valuta till ön.

En rekonstruktion av hur Knossospalatset kan ha sett ut med rödmålade kolonner och fresker.

Skålgropar i Knossos

Frågetecknen finns kring historien om den minoiska kulturen och de tidsbestämda katastrofer som ska ha inträffat. Den information som vi kom över handlade mycket om slutsatser utifrån de monument som hittats men man frågar sig hur de katastrofer som ska ha ägt rum är dokumenterade. Den första jordbävningen borde synas i lagerföljder vid Knossos och om en tsunami rullat in borde massor av material ligga under uppvräkt sand och grus. Däremot lär på själva Santorini lagren vara väl synliga och målningar och komplicerade byggnader med vattenledningar låg under tjocka lager av vulkanaska. Men sådana iakttagelser redovisades inte på Knossos. Enligt nätets uppgifter skulle Theraexplosionen varit av en magnitud många gånger större än Krakatoa och Tamborini och andra stora kända utbrott. Det finns en hel del litteratur som vi inte läst där sådant kommenteras. Andra frågetecknen för oss var när vi på flera ställen inom palatsområdet hittade skålgropar av för oss vanlig modell. Dessa hade man tydligen ingen aning om och de var okända för den lokala guiden. Som en parentes fann vi även skålgropar på trapporna i Forum Romanum i Rom.

På vissa stenblock fanns inknackade skålgropar.

Blåvita kapell

Kreta är mer än Knossos och uppe i bergen kan man se kvardröjande rester av nomadkultur. Där drog getflockar omkring och där finns fållor för stallning av djuren. En del odlingsterrasser som föreföll öde kunde ses. Det här var i marginalmarker där en gles bergskog växer. Gamla olivträd kändes som fornminnen och är det också när man vet att de kan bli upp till 1500 år gamla. Vid kusten syns kvarlämnade nättorkställ av grova slanor. Dessa har nu kommit att integreras med de vidsträckta strandmiljöer som domineras av bad, strandbarer och hotell. Små kapell kan ses här och var. Vid vägarna som minnen av dödsolyckor men även vid kusten. Informationsskyltar är vi självfallet intresserade av och på en del ställen kunde den kretensiska varianten ses. Till en del liknar de våra men med mer text och illustrationer gärna tagna från äldre litteratur.

Ett av kapellen i en av Kretas fiskebyar Maleme nu omvandlad till turistcenter.

Vita Bergens örnar

Ett huvudintryck från Kreta är den dramatiska naturen med tvärbranta bergssluttningar och toppar kring 2400 meter. Vid det imponerande alpmassivet Vita Bergen där fortfarande kretensiska vilda bergsgetter betar syntes två långsamt kretsande örnar. Eller också var det lammgamar som också finns i dessa ödemarker. En imponerande syn innan återfärden till Sverige!